

κι' εἴτε τὸν λιώνει εἴτε πνίγεται —

ἽΟ ἄνθρωπος πεθαίνει καὶ τὶς δυὸ φορές!»¹

ἽΟμως ὁ πρῶτος θάνατος εἶναι κατόρθωμα τῆς ἐκστάσεως, στεφάνωμα τῶν ἠρώων τῆς μυστικῆς ἀυθυπερβάσεως.

ἽΑντιδιαστολή μυστικισμοῦ καὶ μαγείας

Εἰς τὸν μυστικισμὸν ὁ ἄνθρωπος θυσιάζει τὸ σχετικὸν καὶ συγκεκριμένον, χάριν τοῦ ἀπολύτου καὶ καθολικοῦ. ἽΕπ' οὐδενὶ λόγῳ εἶναι δυνατὸν λοιπὸν νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν μυστικὸν ἄνθρωπον ἠ μομφή, ὅτι τελικῶς θέλει νὰ προβληθῆ ἐκεῖνος τῆ μεσολαβήσει τοῦ πιστευομένου ὑπερβατικοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διαφέρον μυστικισμὸς καὶ μαγεία ἠιζικῶς. ἽΕκείνη ὑποτάσσει τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ αἰρεσιν. Τοῦ ὑποδεικνύει τὴν ὑπακοὴν ὡς τελεσφόρον μέσον διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἄλλως ἀνεφίκτων προσδοκιῶν. Δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀναγωγὴν τοῦ εἰδικοῦ εἰς τὸ γενικόν, ἀλλὰ τοῦ γενικοῦ εἰς τὸ εἰδικόν. ἽΟ,τι ἐνδιαφέρει τὴν μαγείαν, εἶναι ἠ κατάφασις τοῦ hic et nunc τοῦ δεῖνα ἄνθρώπου εἰς τὴν δεῖνα περίπτωσιν. ἽΑλλ' ὁ μυστικισμὸς ἀναλαμβάνει νὰ φέρῃ εἰς πῆρας ὅ,τι διὰ τὴν μαγείαν εἶναι ἀκατανόητον. ἽΑντὶ νὰ διατηρήσῃ ἐπιφυλάξεις καὶ νὰ ὑποθάλη προσδοκίας, ἀνατρέπει τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἄνθρώπου κατὰ κράτος, προετοιμάζει καὶ κατορθώνει μίαν πνευματικὴν αὐτοκτονίαν ἄνευ προηγουμένου. ἽΟ,τι ζητεῖ νὰ ὑπερβάλῃ ὁ μυστικὸς ἄνθρωπος, εἶναι ἀκριβῶς τὸ hic et nunc, αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὡς δεῖνα πρόσωπον ἐντὸς τῶν δεῖνα περιστάσεων μιᾶς ζωῆς ἐστερημένης ἀξιοπρεπείας.

Δικαίωσις διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως εἰς τὴν ἐπιστήμην

Εἰς τὸν μυστικισμὸν θυσιάζεται τὸ ἐγὼ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ «ἀπολύτως ἑτέρου». ἽΗ θυσία τοῦ προσώπου χάριν ἐνὸς ἀξιολογικῶς πρωτεύοντος ὑπερβατικοῦ μεγέθους εἶναι ὁ βαθμὸς συγγενείας τοῦ μυστικισμοῦ ὅχι μόνον πρὸς τὴν θρησκείαν, ἀλλ' ἐπίσης πρὸς πνευματικὰς τάσεις καθαρῶς πραγματιστικοῦ προσανατολισμοῦ. Δύο ἐκ τῶν τάσεων αὐτῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ μυστικισμὸς ἀποκτᾷ μίαν ἀδιαφιλονίκητον, παρ' ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως δυσδιάκριτον, μορφὴν, εἶναι ἠ ἐπιστήμη καὶ ἠ πολιτικὴ.

Τὸ βασικὸν ἀξίωμα τῆς πρώτης, ὅπως τὸ καθορίζουν ἰδίως σήμερον αἱ ἀτομικαὶ ἔρευναι, ἀπαγορεύει τὴν ἀνάμειξιν τοῦ ἐρευνῶντος ἄνθρώπου ἐντὸς τῆς ἐρευνωμένης φυσικῆς λειτουργίας. ἽΟ,τι εἶναι ἀνθρώπινον, ἀποτελεῖ

1. F. H e b b e l, Tagebücher, 5. 1. 1843 (R. M. W e r n e r, Berlin II. Bd. 1903, S. 216. ἽΕπίσης: WW—R. M. W e r n e r, Berlin VII Bd. 1903, S. 187).

«τροχοπέδην διὰ τὴν πρόοδον»¹. Τότε μόνον ἡ προσφορά τοῦ ἀνθρώπου μετρᾷ εἰς τὴν ἐπιστήμην θετικῶς, ὅταν δι' αὐτῆς ἀνελίσσεται τὸ κοινὸν ἔργον, ὅταν δηλαδή ἡ προσωπικὴ ἰδιοτυπία θυσιασθῇ εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιστήμης. Ἐπιστημονικὴν σημασίαν ἔχει ἐκείνη ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀναγκαιότητα, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβεστέραν διαπίστωσίν της. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἐρευνῶντος διερμηνεύει τὸ ἐρευνώμενον καθ' ὃ μέτρον «λησμονεῖ» τὸν ἑαυτὸν της. Ἡ λήθη αὐτὴ συμπίπτει πρὸς τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἀντικειμένου ἐρεῦνης εἰς τὴν συγκεκριμένην του παρουσίαν καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν θέσιν του ἐντὸς τοῦ ὅλου. Σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης εἶναι, νὰ μειώσῃ τὴν ἐπενέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου, ἂν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν ἐκμηδενίσῃ παντελῶς — «νὰ ἐξαλείψῃ πλήρως αὐτὴν τὴν πηγὴν τῆς πλάνης, τὸν ἀνθρώπον»² — ὥστε νὰ ὁμιλῇ ἀποκλειστικῶς τὸ ἀντικειμενικόν. Εἰς τὴν δικαίωσιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀπαρνήσεως τῶν χαρακτήρων του ὡς προσώπου κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀποκτᾷ ὁ μυστικισμὸς μίαν τῶν ἀποφασιστικωτέρων του ἐκφράσεων.

Δευτέρα μορφή ὀριζοντίου μυστικισμοῦ: ἡ πολιτικὴ

Ἐντὸς τῆς ἐπιστημονικῆς μορφῆς τοῦ ὀριζοντίου αὐτοῦ μυστικισμοῦ, ἡ πολιτικὴ, θεωρουμένη ὡς πλαίσιον ὑπαγωγῆς τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, παρουσιάζει ἓνα τρίτον τομέα ἐκστάσεως. Ἐδῶ τὸ συγκεκριμένον πρόσωπον προσφέρεται εἰς τὸ αἶτημα μιᾶς ἀπούσης, ἀλλ' ἐπιβαλλομένης κοινωνικῆς σχέσεως. Ἡ «πατρίς», ὁ «λαός», τὸ «ἐθνικὸν ὄνειρον», τὸ «οἰκονομικὸν σύστημα», ἡ «θέλησις τοῦ κόμματος» παρουσιάζονται ὡς αὐθενταί, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος δικαιολογεῖται ὡς πολίτης, ὅταν θυσιάζεται ὡς ἄτομον.

Ὁ πολιτικὸς μυστικιστὴς γνωρίζει, ὅτι εἶναι ἀπλοῦν μέσον διὰ τὴν κοινότητα, ὅτι τὸ μεγαλεῖον τῆς ὑπερυποκειμενικῆς αὐτῆς παρουσίας τοῦ ἐπιβάλλει τὴν αὐταπάρνησιν, ὅτι αὐτὸς οἰκοδομεῖ τὸ μέλλον, ὅτι ὀφείλει νὰ προσφερθῇ ὀλοκαύτωμα εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ ἐρχομένου ἀνθρώπου. Εἰς ἐποχὰς ἐπαναστατικοῦ πνεύματος ὁ πολιτικὸς μυστικισμὸς ἀναδεικνύει μάρτυρας. Οἱ πεπεισμένοι ἐπαναστάται προτιμοῦν τὸν θάνατον, διὰ νὰ ἐπιζήσῃ τὸ πολιτικὸν ἰδεῶδες. Καὶ μόνον ἡ ἐπικράτησις αὐτῆ, τὴν ὁποίαν ἐκείνοι δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαπιστώσουν, ἀξίζει τὸ τόλμημα τῆς ἐκστάσεως, αὐτὸ τὸ ἄλμα ἐκ τῆς ζωῆς πρὸς τὸν θάνατον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ δικαιωθῇ ἡ κοινωνικὴ προοπτικὴ. Ἡ αὐτοθυσία τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν πολιτικὸν μυστικισμὸν — ἐνὸς μάρτυρος χωρὶς ἐπιδιώξεις «θεώσεως» καὶ κάποτε

1. J. Ellul, *La technique ou l' enjeu du siècle*, Paris 1954, p. 124.

2. J. Ellul, ὡς ἂν.

χωρίς μεταθανάτιον ἐλπίδα — εἶναι ἔκφρασις μιᾶς ἀνθυπερβάσεως, τῆς ὁποίας τὴν ῥιζικότητα ὁ παραθρησκευτικὸς μυστικισμὸς σπανίως συνηγωνίσθη.

Ἄνθρωπος καὶ Θεὸς κατὰ τὴν Γραφήν

Εἰς τὴν ἀξίωσιν ὅμως τοῦ μυστικισμοῦ, νὰ δώσῃ ἐκεῖνος τὸ νόημα καὶ τὸ βάθος τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, ἀντιτάσσεται ἡ θρησκεία τῆς Γραφῆς. Τὸν ἄνθρωπον θεωρεῖ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὡς ἐλεύθερον πλάσμα, τὸν Θεὸν ὡς ἐλεύθερον δημιουργόν. Τὸ πλάσμα ἀμαρτάνει, δηλαδὴ δεσμεύει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ δεσμευσις αὐτὴ καλεῖται κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν Θεὸν δικαιοσύνη, κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀμαρτία. Ὁμοῦς ὁ Θεὸς ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ θραύσῃ τὸν δεσμόν, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπιβάλλει τὸ πλάσμα, νὰ νικήσῃ τὸν νόμον διὰ τῆς ἀγάπης. Τῆς ἀγάπης αὐτῆς τὸ πλάσμα δὲν εἶναι ἡ αἰτία, ἀλλ' ὁ σκοπός. Ὁ Θεὸς προσφέρεται εἰς τὸ πλάσμα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἐκεῖνο δὲν ἀξίζει τὴν προσφορὰν. Ἄν τὴν ἤξιζεν, ὁ Θεὸς θὰ ἦτο ὑπεύθυνος, θὰ ὑπέκειτο δηλαδὴ ἔναντι τοῦ πλάσματος εἰς τὸν νόμον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ πλάσμα εἶναι ἀνάξιον τῆς σωτηρίας, ὁ Θεὸς εἶναι σωτὴρ ἐξ ὑπεροχῆς ἐλευθερίας.

Ὅ,τι ἔπρεπε νὰ συμβῇ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἔπραξεν ὁ προσφερόμενος Θεός. Ἐπειδὴ διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε τὸ δίκαιον, ἡ σωτηρία εἶναι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους θεία δωρεά. Ἐὰν ὅμως συνετελέσθη ἀνεξαρτήτως φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων, τὸ γεγονός τῆς θείας προσφορᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐλεγχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει λογικῶν μέτρων. Διὰ τοῦτο ἡ χριστιανικὴ πίστις ἀπευθύνεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἐφ' ὅσον οὐσιώδης χαρακτηρῆ τῆς θείας θυσίας εἶναι ἡ ἐλευθερία. Ἡ θρησκεία τῆς εὐαγγελιζομένης τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον Γραφῆς καλεῖ τὸν ἀνθρώπινον λόγον εἰς ἀνθυπερβάσιν. Τὸν παροτρύνει εἰς συγκατάθεσιν quia absurdum. Μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀναγνωρίσωμεν μίαν δυνατότητα συμπεριφορᾶς, πρὸ τῆς ὁποίας ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ κριτικὴ μας δύναμις ναυαγεῖ, νὰ παρακολουθήσωμεν μίαν μετάβασιν ἐκ τῆς αἰωνιότητος πρὸς τὸν χρόνον, μίαν ἐπίσκεψιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ λόγος τῆς ὁποίας «οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», ἀλλ' εἶναι κτῆμα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θραύει τὸν ἐγκόσμιον ὀρίζοντα καὶ εἰσέρχεται ὡς ὁ ἀπαραβίαστος, ἀλλ' ὡς ἀγαπῶν.

Ἄν ὅμως ἡ πίστις παρέμενεν ἕως ἐδῶ, θὰ ἦτο συνώνυμον τῆς γνώσεως. Θὰ διηγείτο μίαν ἱστορίαν καὶ θὰ ἐξήρτα ὀλόκληρον τὸ νόημά της ἐκ τῆς πιθανότητος νὰ ἐκληφθῇ ὡς πραγματικὴ, παρ' ὅλον ὅτι θὰ ἀπουσίαζεν ὁ ἀποχρῶν λόγος. Τοιοντοτρόπως θὰ ἐδείκνυε μίαν κίνησιν ἐκ τοῦ πιστευομένου πρὸς τὸν πιστεύοντα καὶ θὰ ἀπέβλεπε ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἰς τὴν κατάπληξιν τῆς ἐλευθερίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατηγωνίζετο τὴν μαγείαν, ἐφ' ὅσον θὰ προσέγραφεν εἰς τὸν Θεὸν ἐλευθερίαν συμπερι-

φορᾶς, θὰ κατεδίκαζε τὸν μυστικισμόν, ἐφ' ὅσον ὁ πυρήν της θὰ ἦτο ἡ ἐν-
 ανθρώπισις τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἀντέστρεφεν ὁ-
 μως συγχρόνως καὶ τὴν θρησκείαν, ἐφ' ὅσον θὰ ἀνήγγελλε τὴν ὑπέρβασιν
 τοῦ Σὺ πρὸς τὸ ἐγώ, διὰ νὰ κλείσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐντὸς τῶν ὁρίων μιᾶς γνώ-
 σεως, τὸ κῦρος τῆς ὁποίας θὰ προὔπεθετε καὶ ἐν ταύτῳ θὰ ἀπενέκρωνε τὴν
 ἐλευθερίαν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΕΡΙΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΠΙΣΤΙΣ

Ἀυτεπίγνωσις καὶ αὐθυπερβασις, αἱ δυνατότητες τῆς πίστεως

Ἡ πίστις δὲν εἶναι μόνον γνῶσις, μία παθητικὴ ἐκδοχὴ ἑνὸς θαυμασίου συμβάντος, ἀλλ' ἐσωτερικὴ κίνησις, ἡ ἐνεργητικὴ ὑποδοχὴ ἑνὸς θαύματος. Ὑποδοχὴ θαύματος σημαίνει μετάβασιν ἐκ τῆς ταπεινώσεως πρὸς τὴν εὐχαριστίαν. Ἡ μετάβασις αὕτη προϋποθέτει μίαν ἀπάντησιν, ἡ ὁποία μεταβάλλει τὸ πρόβλημα εἰς μυστήριον καὶ τὴν ἐρώτησιν εἰς ἐπίγνωσιν. Μεταξὺ προβλήματος καὶ μυστηρίου, ἐρωτήσεως καὶ ἐπιγνώσεως, μεσολαβεῖ ἡ προσωπικὴ σχέσις. Ἐνῶ ἡ γνῶσις, ὡς λύσις ἑνὸς προβλήματος, ἀποκαλύπτει ἀντικείμενα, ἡ πίστις, ὡς ἀποκάλυψις ἑνὸς μυστηρίου, συνδέει πρόσωπα. Εἰς τὴν πίστιν γινώσκεται ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ πίστις ἀξιολογεῖ τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ μέτρου τοῦ ὑπερβατικοῦ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ προσφέρει αὐτοσυνείδησιν ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου.

Ὁ ἄνθρωπος πληροφορεῖται εἰς τὴν πίστιν, τί ἦτο, τί ἤξιζε, τί ἐδέχθη. Γνωρίζει τὸν Θεόν, διότι ὀδηγεῖται εἰς αὐτεπίγνωσιν. Ἡ πίστις μεταβιβάζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν θεϊαν γνῶσιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν καθιστᾷ δηλαδὴ μέτοχον μιᾶς γνώσεως, τῆς ὁποίας ἐκεῖνος ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον. Εἰς τὴν πίστιν ἀντιστρέφονται οἱ ὅροι τῆς φυσικῆς γνώσεως. Οἱ γινώσκοντες γινώσκουν ὡς γινωσκόμενοι. Δὲν ἐπέχουν θέσιν ὑποκειμένου, διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀντικείμενον. Ἡ πίστις ὁμως τοὺς ἀναρπάζει ἐκ τῶν χρονικῶν των ὁρίων καὶ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἴδουν τὸν χρόνον *sub specie aeternitatis*. Δὲν βλέπουν λοιπὸν τὸ Σὺ, διότι εἰς τὴν ὄρασιν ὑπόκειται μόνον τὸ Αὐτό, βλέπουν ὁμως διὰ τοῦ Σὺ τὴν ὁδὸν τῆς αὐθυπερβάσεως.

Εἰς τὰ φυσικὰ τειχώματα τοῦ προσωπικοῦ μας κόσμου ἡ πίστις προξενεῖ ῥήγματα. Μέσω αὐτῶν τῶν ῥηγμάτων θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐγὼ τὸ φῶς τοῦ Σὺ. Τὰ ἴδια αὐτὰ ῥήγματα θὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὸ ἐγὼ μίαν διέξοδον, θὰ ἀφήσουν τὸν ἄνθρωπον νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν συνάνθρωπον.

Εἰς τὴν μετάβασιν τοῦ ἐγὼ πρὸς ὑπάντησιν τοῦ Σὺ ἔγκειται τὸ νόημα τῆς θρησκείας.

Θρησκεία εἶναι μία κίνησις ἐπὶ τῆς πίστεως, πίστις μία ὁδὸς διὰ τὴν κίνησιν τῆς θρησκείας. "Όταν ὑπάρχη μόνον ἡ ὁδός, ἀλλ' ἀπουσιάξη ὁ κινούμενος, δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ μεταβάσεως. 'Αλλ' ὁ θρησκευτικὸς ἄνθρωπος δημιουργεῖ μίαν ζωντανὴν σχέσιν, πορευόμενος ἐπὶ τῆς γεφύρας, τὴν ὁποῖαν ἔρριψε πρὸς χάριν του εἰς τὸν χρόνον ὁ αἰώνιος. 'Η γέφυρα ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν, τὸ πέρασμα ὅμως εἶναι ἔργον τοῦ αὐθυπερβαλλομένου ἀνθρώπου.

Ἡ ἁμαρτία ὡς ἔλλειψις πίστεως εἰς τὴν ἐλευθερίαν

'Η πίστις ἀναγγέλλει μίαν καταδυνάστευσιν τῆς ἀναγκαιότητος. Ἐντὸς τοῦ κλίματος θρησκευτικῆς πίστεως ἡ ἀναγκαιότης ὀνομάζεται ἁμαρτία. Μόνον οἱ ἄνθρωποι τοῦ νόμου ἁμαρτάνουν. "Αν ὅμως ἡ πίστις εὐαγγελίζεται τὴν ἐλευθερίαν, δὲν ἁμαρτάνουν, ἐπειδὴ παραβαίνουν τὸν νόμον, ἀλλ' ἐπειδὴ δουλεύουν εἰς τὸν νόμον. 'Η ὑποδούλωσις αὕτη εἶναι ἁμαρτία, διότι τελικῶς σημαίνει ἔλλειψιν πίστεως εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ ἁμαρτάνοντες εἰς τὴν πίστιν ἀρνοῦνται τὸ προσφερόμενον Σὺ, διὰ νὰ τὸ κατακτήσουν διὰ τῆς ἰδικῆς των δυνάμεως. Διὰ τῆς στάσεώς των αὐτῆς ἀποδεικνύουν, ὅτι δὲν ἔχουν ἐλευθερωθῆ, ὅτι δὲν ἐδέχθησαν τὴν χάριν, ἀλλ' ἐπροτίμησαν νὰ παραμείνουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς προσωπικῆς των ἀξιώσεως. Βεβαιώνουν λοιπὸν τὰ ὅρια τοῦ ἀνθρώπου καὶ θέλουν νὰ συνδεσμεύσουν ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῶν τὴν παντοδυναμίαν. Ματαιώνουν τὴν πραγματικὴν ἀφοσίωσιν, διότι ἀρνοῦνται εἰς τὸ Σὺ τὴν προτεραιότητα. Ἅμαρτία εἶναι ἡ δομὴ τῆς αὐτοπεποιθήσεως, μία κατακράτησις τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγχρόνως ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Θεοῦ ὡς κλειδοκράτορος τῆς ἀνάγκης, τῆς ὁποίας οἱ ἁμαρτάνοντες ἐπιζητοῦν τὴν νομικὴν καθιέρωσιν. 'Αλλ' ὅσοι «ἐξ ἔργων νόμου εἰσίν, ὑπὸ κατάραν εἰσίν»¹.

Ἐιῶπιον τοῦ ἀπαραβιάστου

«Ὁ δίκαιος ζήσεται ἐκ πίστεως»². Εἶναι δίκαιος, διότι παραιτεῖται ἐπὶ τῆς ἀξιώσεως δικαιοσύνης. Γνωρίζει, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἔργον, ὅτι δὲν δικαιολογεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὅτι τοῦ προσφέρει, ὅτι δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐλπίζῃ. Πίστις εἶναι ἡ ὑποδοχὴ τῆς προσφορᾶς αὐτῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀξίζει. Εἶναι ἡ συνείδησις τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἐγὼ καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Σὺ.

1. Πρὸς Γαλάτας Γ, 10.

2. Ὡς ἀν. 12

Μίαν διὰ παντός χωρίζει τὴν θρησκείαν ἐκ τῆς μαγείας καὶ τοῦ μυστικισμοῦ ἢ ταπεινώσεως. Καὶ διὰ τῆς φαινομενικῆς ὑποταγῆς καὶ διὰ τοῦ αὐτεκμηδενισμοῦ, τὸ Σὺ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως μένει ἀπαραβίαστον. Ἡ προσφορὰ τοῦ ἀνεκπορθητοῦ διδάσκει τὸν θρησκευτικὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἡ πράξις του μόνον τότε ἀνήκει εἰς τὴν πίστιν, ὅταν δὲν ἀνταλλάσσεται. Ἀντὶ νὰ παραβιάσῃ τὸ Σὺ, ἡ θρησκευτικὴ πράξις ἀπελευθερώνει τὸ ἐγώ. Εἰσάγει τὸν ἀφοσιούμενον ἄνθρωπον εἰς τὸν περίβολον τοῦ Σὺ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπικυρώνει τὴν «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ φύσιν του, ἐφ' ὅσον τὸν χαρίζει, δηλαδὴ τὸν καθιστᾷ μιμητὴν τῆς θείας χάριτος. «Ὡς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ὁ ἄνθρωπος τῆς πίστεως γίνεται ἅγιος, διότι προσφέρεται ἐξ ἐλευθερίας.

Πόθεν κατάγεται ἡ θρησκευτικὴ πράξις

Ἡ πίστις προσφέρει τὴν ἐλευθερίαν, ὁ ἐλευθερούμενος προσφέρεται εἰς τὸν πιστευόμενον. Εἰς τὴν πίστιν προσφέρονται τὰ «σᾶ ἐκ τῶν σῶν». Πίστις εἶναι μία μεταβίβασις δωρεᾶς. Διὰ τοῦτο, ὅσοι πιστεύουν, δὲν καυχῶνται διὰ τὴν πράξιν των, διότι κατ' οὐσίαν δὲν ἀνήκει εἰς αὐτούς, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὴν κατέστησε δυνατὴν. Ἡ πράξις τῆς πίστεως δὲν προβάλλει τὸ ἐγώ, δὲν εἶναι μία ἐπικύρωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἔρχεται ἐκ τοῦ Σὺ, εἶναι μία βεβαίωσις θείας παρουσίας.

Πολὺ παλαιότερα τῆς χριστιανικῆς ἀντιλήψεως τῆς πράξεως εἶναι ἡ συνείδησις τῆς ὡς δωρεᾶς τοῦ Σὺ. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἰουδαϊκὴν ἀγωνίαν τῆς αὐτοδικαιώσεως μέσῳ τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν προσπάθειαν νὰ πεισθῇ ἡ θεία δικαιοσύνη διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου ἔργου, ὁ πιστὸς τῆς Ἑλλάδος ἐγνώριζεν, ὅτι τὰ μεγάλα ἔργα ἔχουν μέγεθος, ἐπειδὴ προσφέρονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ :

«Ζεῦ, μεγάλαι δ' ἀρεταὶ θνατοῖς ἔπονται
ἐκ σέθεν»¹.

Ὅπου ἐνάρετον ἔργον, ἐκεῖ ὁμιλεῖ ὁ Θεός. Ἀντὶ νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀξία πράξις τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Θεόν, ἀποδεικνύει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ. Τὰ μεγαλουργήματα μαρτυροῦν «τὰν θεόσδοτον δύναμιν»², ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἀναδεικνύονται οἱ δυνατοὶ εἰς τὸν νοῦν, εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν λόγον.

«Ἐκ Θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ παραπίδεςσιν ὁμοίως»³

1. *Πεντάμετρον*, Ἰσθμιονικῶν Γ, 4/5.
2. » Πυθιονικῶν Ε, 16.
3. » Ὀλυμπιονικῶν ΙΑ, 10.

«Ἐκ θεῶν γὰρ μηχαναὶ πᾶσαι βροταῖς ἀρεταῖς
καὶ σοφοὶ καὶ χερσὶ βιαταὶ περίγλωσσοι τ' ἔφυν»¹.

**Διατὲ τὰ «ἔργα», τῆς πίστεως καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ Σὺ
ἀλληλαναιροῦνται**

Μεταξὺ ἔργου καὶ ἀφοσιώσεως ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πίστιν μία ἀντινομία. Τὸ ἔργον εἶναι κεντρομόλον, ἡ ἀφοσίωσις εἶναι φυγόκεντρος. Ἐκεῖνο ὑποδουλῶνει τὸ Σὺ, αὐτὴ ἀπελευθερώνει διὰ τοῦ Σὺ. Πίστις χωρὶς ἔργα θεωρεῖται νεκρὸς τύπος, ὅταν ὅμως ἡ πίστις ἀποβλέπη εἰς τὰ ἔργα εἶναι ἔκφρασις τῆς ματαιοδοξίας. Τὰ ἔργα ἀπευθύνονται, ἀλλὰ δὲν προσφέρονται εἰς τὸ Σὺ. Ἡ πίστις τῶν ἔργων χρειάζεται τὸ Σὺ ὡς ὀθόνην, διὰ τὴν προβολὴν τῆς ἠθικῆς φιλαυτίας. Ὅπου τὸ Σὺ δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς πράξεως τοῦ ἐγώ, ὅταν δηλαδὴ ἡ πίστις δὲν εἶναι ἀφοσίωσις, γινώσκει ἡ ἀριστερά, τί ποιεῖ ἡ δεξιά. Ὅχι ὅμως ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπολογίζει καὶ πραγματοποιεῖ τὸ ἔργον, θὰ τὸ διευμπάνιζεν ὡς ἠθικὸν ἐπίτευγμα, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ θεωρεῖ ὡς προσωπικόν του κατόρθωμα, ὡς μέσον τῆς ἰδικῆς του ἐξυψώσεως, ὡς ἀπόδειξιν διὰ τὴν ἀτομικὴν του δικαίωσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ἡ πίστις δὲν ἀπαιτεῖ ἔργα, ἀλλ' εἶναι ἔργον. Διότι, ὅταν τὸ ἔργον ἀποχωρισθῇ ἐκ τῆς πίστεως, παύει αὐτομάτως νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ Σὺ. Ἐκμεταλλεῖται τὸν συνάνθρωπον, διὰ νὰ ἐκβιάσῃ τὸν Θεόν. Ἐκφράζει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀπίστου ἀνθρώπου εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν. Διατηρεῖ τὴν κατάστασιν τοῦ νόμου, τὴν τάσιν πρὸς δικαιολογίαν, τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀτομικῆς δόξης. Ἡ πίστις ἀγνοεῖ τὰ «ἔργα», διότι ζῆ ὡς ἔργον, ὡς ὑπέρβασις τοῦ ἐγώ πρὸς τὸ Σὺ. Μεταξὺ ἐργαζομένου καὶ ἔργου ἰσχύει κατὰ τὴν αὐθυπέρβασιν αὐστηρὰ ταυτότης. Πίστις εἶναι ἡ προᾶξις τῆς ἀνεπιφυλάκτου ἀφοσιώσεως. Ἄλλ' ὅπου ἡ ἀφοσίωσις αὐτὴ εἶναι γεγονός, ἐκεῖ τὸ ἔργον δὲν ἐπικυρώνει, ἀλλ' ὑπερβάλλει τὸ ἐγώ. Ἡ πίστις δὲν συγκρατεῖ τὸ ἐγώ πλησίον τοῦ ἔργου, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ὑπολογίξῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἐνέργειάν του, νὰ τὴν ἐγγράφῃ εἰς τὸ ἐνεργητικόν του καὶ νὰ τὴν θεωρῇ ὡς μαρτύριον προσωπικῆς ὑπεροχῆς. Δὲν ἀναγνωρίζει τὸ ἐγώ ὡς ἐντολοδότην τοῦ ἔργου, ἀλλ' ὀδηγεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιον εἰς τὴν ἀφοσίωσιν. Τοῦ ἐμπνέει τὴν προᾶξιν καὶ συγχρόνως τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἀνάμνησιν τῆς πράξεως. Τὸ βοηθεῖ εἰς μίαν διαρκῆ ὑπέρβασιν τῶν ὀρίων του, εἰς μίαν ἀπαυστον νίκην κατὰ τῆς ἁμαρτίας, εἰς μίαν συνεχῶς νέαν ἀγίωσιν διὰ τῆς ἀγάπης.

Δίκαιον καὶ ἀγίωσις

Τὸ μέγα εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἶναι ὅτι δὲν παρουσιάζει τὴν σω-

1. *Πινδάρου, Πυθιονικῶν Α, 80/82.*

τηρίαν ὡς ἐπινίκιον, ἀλλ' ὡς προϋπόθεσιν, ὄχι ὡς σκοπόν, ἀλλ' ὡς ἀφετηρίαν τῆς ἀγάπης. Ἄντι νὰ θεωρήσῃ τὴν λύτρωσιν ὡς ἀνταμοιβήν, τὴν προσφέρει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὡς χάριν. Αὐτὴ καὶ μόνον ἡ ἀντιστροφή, τὸ λογικῶς ἀσύλληπτον αὐτὸ προθύστερον ἀποκαλύπτει τὴν διάστασιν τοῦ Σὺ. Ὁ συνάνθρωπος παύει νὰ παρίσταται ὡς μέσον διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν καὶ ὁ Θεὸς παύει νὰ εἶναι τὸ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐξαναγκαζόμενον μέσον λυτρώσεως. Τὸ κατακόρυφον Σὺ παρουσιάζεται εἰς τὴν πίστιν τῆς ἐλευθερίας ὡς σωτὴρ ἐξ ὑπαρχῆς. Ἀπέναντί του δὲν ὑπάρχουν δουλεύοντες, ἀλλ' εὐγνωμονοῦντες καὶ ὁμοιούμενοι. Ὅσοι ἐξακολουθοῦν νὰ δουλεύουν, ὑπηρετοῦν τὸν νόμον, ἐπιβάλλουν δηλαδὴ εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἰδικήν των ἔννοιαν δικαιοσύνης. Εἶναι οἱ ἀγανακτοῦντες κατὰ τοῦ κυρίου τοῦ ἀμπελῶνος, ὁ ὁποῖος δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ἐργασίαν μιᾶς ἡμέρας, ἀλλ' ἀνταμείβει ἐξ ἴσου τὸν ἡμερήσιον κόπον καὶ τὸ ἔργον μιᾶς ὥρας, παραβιάζων σκανδαλωδῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου.

Ἄλλ' ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου καταλύει ἡ πίστις τῆς ἐλευθερίας. Διότι, ἂν τὸ δίκαιον ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ, θὰ ἀπεκλείετο ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ παρείχετο εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ ἀκριβῆς μισθὸς τῆς συμπεριφορᾶς του ἔναντι τοῦ Θεοῦ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπεσφραγίζετο ἡ τελεσίδικος καταδίκη τῆς ἀμαρτίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος δὲν ἐγκλείεται ἐντὸς τῆς σχέσεως ἐργασία - μισθός, εἶναι ἀνώτερος καὶ τῆς σχέσεως παράβασις - τιμωρία. Ὁ Θεὸς δὲν συμπεριφέρεται πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως συμπεριφέρεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν ὑπάρχει ἀναλογία συμπεριφορᾶς μεταξύ των, ἐφ' ὅσον ἀνώτερος καὶ τῶν δύο εἶναι ὁ νόμος. Ἡ ἀναλογία αὐτὴ θὰ ἀρχίσῃ, ὅταν ἀποκαλυφθῇ ἡ ὑπερβατικὴ διάστασις τῆς ἀγάπης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἀνατέλλει ἡ δυνατότης τῆς ἁγιώσεως.

Ἄγιος εἶναι ὁ ἀφοσιούμενος εἰς τὸ Σὺ. Ἡ πίστις εὐαγγελίζεται τὴν δυνατότητα τῆς ἁγιώσεως καὶ κατὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ποῦ ἔγκειται ἡ ὁμοιότης του πρὸς τὸν Θεόν. Μεταξὺ ἐλευθέρου Θεοῦ καὶ ἐλευθέρου ἀνθρώπου δὲν ὑπάρχει σχέσις καθήκοντος, ἀλλὰ σχέσις ἀμοιβαίας ἀφοσιώσεως. Σημασίαν δὲν ἔχει λοιπόν, πῶς θὰ κατακτηθῇ ἡ σωτηρία, ἀλλ' ὁ τρόπος ἐσωτερικεύσεως τῆς πίστεως, ὁ τρόπος τῆς προσφορᾶς καὶ ὄχι ἡ παρουσίαις ἐπιτευγμάτων. Ὡστε, ἀντι νὰ ἐπιβάλῃ, ἡ πίστις σ υ ν ε π ἄ γ ε τ α ι τὴν ἀγάπην. Ἄν οἱ πιστεύοντες ἤθελον «τὴν ψυχὴν αὐτῶν περιποιήσασθαι», θὰ ἔχανον ὅ,τι τοὺς εἶχε δοθῆ¹. Διὰ τῆς προσφορᾶς τῆς σωτηρίας ἡ πίστις κάνει ὅμως τὸν ἄνθρωπον κοινωνὸν τοῦ Θεοῦ, μέτοχον εἰς τὴν ὑπερβατικὴν κίνησιν τοῦ ἀγαπῶντος πρὸς τὸν ἀγαπώμενον. Διὰ τὴν ἀ-

1. Λουκ. ΙΖ, 33.

γίωσιν αὐτὴν καταστρέφει ἐκείνη τὸ δεσμοτῆριον τοῦ νόμου, ἐκδιώκει τὸν φόβον τῆς καταδίκης, συντρίβει τὸν δεσμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἁμαρτίας.

Ἐπέμβασις τῆς ἁμαρτίας, ὡς μετατροπῆς τοῦ Σὺ εἰς Αὐτὸ

Ἡ πίστις δὲν ἀπαγορεύει, ἀλλ' ἀποκλείει τὴν ἁμαρτίαν. Πίστις καὶ ἁμαρτία ἀναιροῦν ἢ μία τὴν ἄλλην. Ἐμαρτία εἶναι ἡ ἀπουσία τῆς πίστεως. Ἄλλ' ὅπου ἀπουσιάζει ἡ πίστις, τὸ ἐγὼ καθορίζει τὴν στάσιν τοῦ ἔναντι τοῦ Σὺ, ὅπως θὰ τὴν καθώριζεν ἔναντι ἑνὸς ἀντικειμένου. Ἐμαρτία εἶναι ἡ θεωρήσις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ συνανθρώπου ὡς μέσων· ἡ χρησιμοποίησις τοῦ προσώπου ὡς πράγματος· ἡ μετατροπὴ τοῦ Σὺ εἰς Αὐτό. Ὅμως ἡ πίστις ἔρχεται, διὰ νὰ ἀντιστρέψῃ αὐτὴν τὴν σχέσιν, νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν αὐτοφυλακισμένον ἄνθρωπον, νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὴν μετάβασιν πρὸς τὸ Σὺ, νὰ ἐξομοιωσῇ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν.

Δὲν κηρύσσει λοιπὸν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἀγνοεῖ τὴν ἁμαρτίαν ἢ πίστις. Κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἀγωνίζονται μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν κατώρθωσαν ἀκόμη νὰ πιστεύσουν. Διότι ἡ πίστις ἀρχίζει, ὅταν τὸ ἐγὼ παύσῃ νὰ ἐκτιμᾷ τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν παύσῃ νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ ἀπελπίζεται. Προϋποθέσις τῆς ζωῆς τῆς πίστεως εἶναι ἡ βεβαιότης τῆς σωτηρίας, προοπτικὴ τῆς ἢ εὐγνωμοσύνη διὰ τὴν σωτηρίαν. Μεταξὺ τῆς βεβαιότητος αὐτῆς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης δὲν ὑπάρχει χῶρος οὔτε διὰ τὴν αὐτοπεποίθησιν οὔτε διὰ τὴν ἀπογοήτευσιν. Τὸ εὐαγγέλιον τῆς πίστεως ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας.

Θάνατος καὶ ἁμαρτία εἶναι ὅμως εἰς τὴν πίστιν ταυτόσημα. Χαρακτηρίζουν τὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τῆς πίστεως, τὴν παραμονὴν του εἰς τὴν σκιάν τοῦ Θεοῦ. Ὁ θάνατος τῆς ἁμαρτίας ἰσοδυναμεῖ λοιπὸν πρὸς τὸν θάνατον τοῦ θανάτου. Τὸν θάνατον τοῦ θανάτου ὀνομάζει ἡ πίστις τῆς ἐλευθερίας ἀγάπην. Ὅπου ἡ ἀγάπη ἀπουσιάζει, παρίσταται ἡ ἁμαρτία· ὅπου ὅμως παρίσταται ἡ ἀγάπη, ἡ ἁμαρτία ἔχει ἐκμηδενισθῆ.

Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐξαλείφεται ἡ ὑπερβαλλομένη ἁμαρτία;

Τὴν ἐκμηδένισιν αὐτὴν καλοῦμεν πίστιν. Πίστις εἶναι ὁ ἐκβιασμός τῆς ζωῆς, ὡς ὑπέμβασις τῆς ἁμαρτίας. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ πίστις ζῆ ὡς μετάβασις ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. Βασικὸς τῆς χαρακτῆρ εἶναι ἡ ἀναγέννησις : ἡ καταξίωσις τῆς γεννήσεως διὰ τῆς ἀναγεννήσεως. Ὅσοι πιστεύουν, προσανατολίζονται πρὸς τὸ μέλλον, ὁ προσανατολισμός ὅμως αὐτὸς σημαίνει, ὅτι δὲν ἐξαλείφουν μίαν διὰ παντὸς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ὅτι ζοῦν τὴν ζωὴν τῆς πίστεως, ὅταν ὑπερβάλλουν τὴν ἁμαρτίαν. Ζῶσα πίστις εἶναι διαρκούσα ὑπέμβασις τῆς ἁμαρτίας. Ἄρα ἡ ἁμαρτία εἶναι τότε δυνατὴ, ὅταν ἔ-

χη ὑπερβαθῆ. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἔχει ὑπερβαθῆ, ἐπειδὴ δὲν ἰσχύει πλέον, ἀλλ' ἔχει παραχωρήσει τὴν θέσιν της εἰς τὴν ἀφοσίωσιν, διὰ τοῦτο παραμένει παροῦσα ὡς μία ἀκοίμητος ἀπειλή, ἡ ὁποία κρατεῖ τοὺς ἀφοσιουμένους ἐν ἐγρηγόρσει, ἀνανεώνει τὴν ὑπερβατικὴν τῶν δυνάμιν, τοὺς προσφέρει τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνην, διὰ μιᾶς ἀκαταπαύστου ὑπερβάσεως τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ Σὺ.

Ἐφ' ὅσον ἡ προσφορὰ τοῦ ἐγὼ εἰς τὸ Σὺ δὲν ἐξαντλεῖται διὰ μιᾶς καὶ μόνης πράξεως, ἡ ἁμαρτία παραμένει, καίτοι ὑπερβαλλομένη, πάντοτε δυνατή. Ἐὰν ἡ αὐθυπέρβασις τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ Σὺ συνετελεῖτο μίαν καὶ μόνην φορᾶν, ἡ θρησκεία θὰ εἶχεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν σημασίαν ἑνὸς ἱστορικοῦ γεγονότος. Θὰ συνέβαινεν εἰς μίαν δεδομένην στιγμὴν καὶ ἔκτοτε θὰ ἀνῆκεν εἰς τὸ παρελθόν. Ἀλλ' ἡ θρησκεία ζῆ ὡς ὑπέρβασις τοῦ παρελθόντος καὶ ὡς δημιουργία τοῦ μέλλοντος, ὡς συνεχιζομένη καὶ οὐσιαστικῶς ἀνεπανάληπτος ἀφοσίωσις τοῦ ἐγὼ εἰς τὸ Σὺ. Ἡ θρησκευτικὴ πίστις ἀρνεῖται τὸν «παλαιόν», διὰ νὰ ἀνοίξη τὴν θύραν εἰς τὸν ἐρχόμενον ἄνθρωπον. Εἶναι μία κίνησις ἐντὸς τῆς χάριτος τοῦ «ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς καὶ τοῦ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα» ¹.

Τὸ ἁμάρτημα τῆς ἀπελπισίας

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται λοιπὸν εὐνόητον, διὰ ποῖον λόγον ἡ ἁμαρτία δὲν ὀδηγεῖ τὸν πιστεύοντα εἰς τὴν ἀπελπισίαν, ἀλλ' εἰς τὴν μετάνοιαν, ἡ ὁποία εἰσάγει τὴν ἀγάπην. Ἐνῶ ἡ ἀπελπισία χαλκεύει ἕνα κρίκον μεταξὺ παρελθόντος καὶ παρόντος, ἡ μετάνοια ἀποσπᾷ τὸ παρὸν ἐκ τοῦ παρελθόντος καὶ τὸ προσφέρει εἰς τὸ μέλλον. Ὁ ἀπελπιζόμενος εἰς τὴν θρησκείαν ἔχασε τὸ νόημα τῆς πίστεως. Δὲν ἀπελπίζεται, ἐπειδὴ τὸν καταπιέζει ἡ συνείδησις τῆς παραβάσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ἀπογοητεύει ἡ ἐσφαλμένως ἐκτιμηθεῖσα ἱκανότης του. Ἀπελπίζεται, διότι ἀκούει νὰ τρίξουν τὰ θεμέλια τῆς αὐτοπεποιθήσεώς του. Εἰς τὴν στάσιν αὐτὴν δὲν τὸν ὀδηγεῖ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία, ἀλλ' ἡ διαπίστωσις, ὅτι ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸν ἑαυτὸν του διατρέχει θανάσιμον κίνδυνον.

Τὸν ἀπελπιζόμενον τρομάζει ἡ σκέψις, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπολογίξη εἰς τὴν δυνάμιν του, ὅσον εἶχε προβλέψει. Ἐὰν ὁμως ἐπίστευε, δὲν θὰ τὸν ἐνδιέφερεν οὔτε ἡ ἰδική του δυνατότης, οὔτε ἡ δύναμις τῆς ἁμαρτίας. Ὁ πιστὸς δὲν κατορθώνει, ἀλλ' ἐπαφίεται, δὲν ἀντιμετωπίζει τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τὴν δυνατότητα τῆς ἀπιστίας. Ἴσως ἡ πίστις εἶναι μόνον τότε πραγματικὴ πίστις, ὅταν ἡ δυνατότης αὐτὴ συμπαρίσταται. Διότι τότε ὁ πιστεύων γοηγορεῖ. Δὲν χάνεται εἰς τὸ αὐτονόητον, διότι ἡ πίστις αἶρει τὸ αὐτονόητον,

1. Πρὸς Ρωμ. Δ, 17.

ἐκείνην τὴν τάσιν τοῦ ἐγὼ νὰ βλέπη τὸ Σὺ ὡς Αὐτό, νὰ κάνη τὸ πρόσωπον πρᾶγμα, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν Θεὸν μέσα τῆς ἰδικῆς του εὐδαιμονίας. Ὅ,τι ζητεῖ ἢ πίστις, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ αὐτονοήτου. Ποτὲ ἡ συνήθεια δὲν ὠρίμασε τὸ αἴτημα τῆς αὐθυπερβάσεως. Ἡ κίνησις τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ Σὺ ἀπαιτεῖ ὀλόκληρον τὴν ἔντασιν τῆς πίστεως, εἶναι ἀποτέλεσμα συνειδητῆς ἀποφάσεως, μία νικηφόρος ἀντίστασις κατὰ τῆς ἁμαρτίας, μία ἄρσις τῆς ἀπιστίας ὑπὸ τῆς πίστεως.

Ἐπειδὴ ἡ ἄρσις αὕτη δὲν εἶναι αὐτονόητος, ὅπου πίστις, ἐκεῖ συμπαρισταμένη δυνατὸς ἁμαρτίας. Ὅταν ἡ ἁμαρτία παύσῃ νὰ εἶναι δυνατὸς, ναυαγεῖ ἢ αὐθυπέρβασις. Ἁμαρτία εἶναι μία ἀποτυχία εἰς τὴν ἀφοσίωσιν. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ ἀφοσίωσις ἀποκτᾷ οὐσιαστικὸν νόημα, ὅταν τὸ ἐγὼ συντρίβῃ τὴν αὐταπεποιθήσιν του, ὅταν δὲν θέλῃ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἰδικήν του ἀρχήν, ἀλλὰ λησμονῇ τὸν ἑαυτὸν του χάριν τοῦ ἀγαπωμένου. Ὁ ἀπελπιζόμενος πάσχει λοιπὸν, ὄχι ἐπειδὴ παρέβῃ τὸν νόμον, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀγαπᾷ. Ἐν τούτοις δὲν ἀπελπίζεται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀγαπήσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν κατορθώνει νὰ κάνῃ τὸ ἐγὼ του ἄμεμπτον. Δηλαδὴ ἀπελπίζεται, ἐπειδὴ τοῦ διαφεύγει ἡ ἰκανότης, νὰ γίνῃ τέλειος εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Ἄν ὅμως ἡ πίστις συνοδοιπορῇ πρὸς τὴν δυνατὸτητα τῆς ἀπιστίας, ὁ πιστεύων ἁμαρτάνει, ὅταν παύσῃ νὰ πιστεύῃ. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ πίστις δὲν εἶναι μία κατάστασις, ἀλλὰ μία ὑπέρβασις συνεχῶς παρούσης δυνατότητος, ὁ πιστὸς δὲν ἀπελπίζεται, ἀλλ' ὑπερβάλλει τὴν ἁμαρτίαν. Λησμονεῖ τὸ παρελθὸν καὶ ἀνοίγεται εἰς τὸ μέλλον. Θραύει τοὺς δεσμοὺς πρὸς τὴν γενομένην ἁμαρτίαν, διὰ νὰ ὑποδεχθῇ τὴν ἐρχομένην χάριν. «Τὰ ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος»¹, ἀναχωρεῖ πρὸς μίαν νέαν ὑπάντησιν τοῦ Σὺ.

Χάρις καὶ εὐχαριστία, μία ἀνυπέρβλητος δυσαναλογία

Τὸ Σὺ ἔχει εἰς τὴν πίστιν δύο διαστάσεις, μίαν κατακόρυφον καὶ μίαν ὀριζοντίαν. Ἡ κατακόρυφος διάστασις καλεῖται Θεός, ἡ ὀριζοντία συνάνθρωπος. Πίστις εἶναι μία ὀπτικὴ γωνία διὰ τὰς δύο αὐτὰς διαστάσεις. Ζῆ, ὅπου ἡ κατακόρυφος καὶ ἡ ὀριζοντία διάστασις συναντῶνται. Διὰ τῆς κατακόρυφου διαστάσεως ἡ πίστις ἐλευθερώνει, ἐπὶ τῆς ὀριζοντίας κινεῖται ὡς ἀγάπη. Ἡ ἐλευθερία προσφέρεται ἐκ χάριτος, ἡ ἀγάπη προσφέρεται ἐξ ἐλευθερίας.

Ἡ σχέσις τοῦ πιστεύοντος πρὸς τὸν ἐλευθεροῦντα ὀνομάζεται εὐχαριστία. Εὐχαριστοῦν ὅμως, μόνον ὅσοι γνωρίζουν, ὅτι δὲν ἀξίζουν τὴν δωρεάν. Ὅταν ἡ εὐχαριστία εἶναι ἀνάλογος τοῦ γεγονότος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρε-

1. Πρὸς Φιλιπ. Γ, 13.

ται, δὲν πρόκειται περὶ εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ περὶ ὑποχρεώσεως. “Ὅταν τὸ προσφερόμενον ἀπαιτῆ ἀνταπόδοσιν, δὲν πρόκειται περὶ δωρεᾶς, ἀλλὰ περὶ συναλλαγῆς. Μεταξὺ χαρίζοντος καὶ δεχομένου δὲν ὑπάρχει ἀναλογία, ἀλλ’ ὑπέρβασις. Ἡ χάρις καταστρατηγεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, εἶναι μία παρουσία ὑπερβατική, λόγος ἀπροϋποθέτου ἐλευθερίας.

Τὴν συνείδησιν τῆς ἐλλείψεως τοῦ μέσου πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς χάριτος ὀνομάζομεν εὐγνωμοσύνην, τὴν ἔκφρασιν τῆς εὐχαριστίας. “Ὅσοι εὐχαριστοῦν, γνωρίζουν, ὅτι δὲν ὁμιλοῦν, διὰ νὰ παρουσιάσουν τὸν λόγον ἀνάλογον τῆς δωρεᾶς. Ὁμιλοῦν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸν λόγον τῆς ὁμιλίας. Ἐὰν τὸν ἐγνώριζον, ἡ ὁμιλία τῶν θὰ ἦτο καθῆκον. Θὰ ἔπρεπε νὰ εὐχαριστήσουν, διότι ἄλλως θὰ ἦσαν ἀνάξιοι τοῦ προσφερομένου. Ἀλλ’ ἡ εὐγνωμοσύνη πηγάζει ἀκριβῶς ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς δυσαναλογίας μεταξὺ ἀξίας καὶ χάριτος.

Οὔτε προτίθεται, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ ἀντισταθμίση ἡ εὐχαριστία τὴν χάριν. Ἐπομένως δὲν παράγουν τὴν εὐχαριστίαν ἐπιτάσσοντες λόγοι, ἀλλ’ ἀντιθέτως ὁ ἐκφραζόμενος λόγος τῆς εὐχαριστίας εἶναι μία διαμαρτυρία διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἰδικοῦ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου. Εἶναι μία ἀπαίτησις, ἡ ὁποία ἀγωνίζεται νὰ δικαιολογήσῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν χάριν διὰ νὰ δείξη, ὅτι δὲν ὑπάρχει τρόπος ἀπαντήσεως. Ὁμιλεῖ, διότι ἡ σιωπὴ θὰ ἦτο χειροτέρα ἀπάντησις. Ἡ εὐχαριστία ἐκφράζει τὴν συνείδησιν τῆς ταπεινώσεως.

Τί θὰ ἐσήμαιεν ἡ δικαιολογία τῆς χάριτος

Ἀντὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν χάριν, νὰ δείξη τὴν ὀρθότητα τῆς πράξεως τοῦ εὐεργέτου, ἡ εὐχαριστία ἀναβιβάζει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἔκπληξιν τῶν εὐεργετηθέντων. Ἐὰν ἤθελε νὰ ἐπισημάνῃ τοὺς λόγους τῆς εὐεργεσίας, θὰ ἦτο μία ἔμμεσος δικαιολογία τοῦ παραλήπτου. Θὰ παρουσίαζε μίαν ἀναλογίαν μεταξὺ ἀποστολῆς καὶ ὑποδοχῆς καὶ θὰ ἀπέδιδεν εἰς τὴν παροχὴν νομικὸν χαρακτήρα. Ἐν τελευταία ἀναλύσει θὰ ἐθεώρει τὴν πράξιν ὡς ἀναγκαίαν, ὥστε ἡ παράλειψίς τῆς νὰ συμπέση πρὸς τὴν ἐνοχὴν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁμως θὰ ἐξελάμβανε τὴν χάριν ὡς καθῆκον καὶ δὲν θὰ ἤθελε κατὰ βάσιν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πράξιν τοῦ προσφέροντος, ἀλλὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ ὑποδεχομένου. Κατ’ οὐσίαν θὰ ἦτο λοιπὸν μία ἔκφρασις αὐτοδικαιολογίας ἐκείνου, τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἐξέπληττεν ἡ ἀπουσία τοῦ λόγου εὐεργεσίας, ἐφ’ ὅσον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἢ προσφορὰ θὰ ἦτο φυσική, ὡς ἔνδειξις συμφωνίας πρὸς ἕνα νόμον, διὰ τὴν παράβασιν τοῦ ὁποίου θὰ διέθετε λόγους μομφῆς.